

Tito és Mao: párhuzamos életrajzok

A szovjet modell renitensei

A. Sajti Enikő történész: Tito reményedett a kínai forradalomban. (Fotó: Schmidt Andrea)

Nem hiszem, hogy egy-egy történelmi figura mélyen és tartósan befolyásolhatná országga életét – mondja A. Sajti Enikő történész, a Szegedi Tudományegyetem egyetemi tanára, akinek a közelmúltban Polonyi Péterrel jelent meg közös kötete. A Pannonica Kiadó biografiai sorozatában A. Sajti Enikő Josip Broz Titoról, Jugoszlávia egykori köztársasági elnökéről, míg Polonyi Péter a kínai forradalmat győzelemre vivő Mao Ce-tungról írt életrajzot. Interjünkben arra voltunk kíváncsiak, milyen párhuzam vonható a két államférfi között, van-e szerepe Titónak abban, hogy szétesett Jugoszlávia, és mennyire volt törvényszerű Szlobodan Milosevics felbukása hat évvel Tito halála után?

– Miért éppen Mao lett Tito párja? – kérdeztük A. Sajti Enikőtől.

– Amikor Szvák Gyulával, a kiadó vezetőjével, a sorozat szerkesztőjével meditatunk, hogy kik jöhetnek számításba, akkor a nemzeti kommunizmus éme két, térben távol eső figuráját tudtuk elképzelni egy kötetben.

– Mao mellett felmerült másnak a neve is?

– Drazsa Mihajlovcicsra, a csetnikek vezetőjére gondoltam, aki a második világháborús szerb ellenállásban a partizánok, így Tito ellen is harcolt, és akit 1946-ban Belgrádban kivégeztek. Jugoszlávia nemzeti történelme szempontjából ésszerűbb lett volna egy kötetben szerepeltetni a két politikust, de figyelembe kellett venni a kiadó üzleti érdekeit. Mihajlovcicsot leginkább a szűk szakma ismeri, ezért letettünk erről a tervről.

– Milyen párhuzam állítható fel Tito és Mao között, akik kortársak voltak ugyan, bár életükben soha nem találkoztak egymással?

– Mao Ce-tung 1949-ben került hatalomra, egy olyan időszakban, amikor Tito szorult helyzetben volt. A Szovjetunió vezetésével erős kampány folyt Jugoszlávia ellen, amelynek je-

gyében például Magyarországon a Rajk-per zajlott. Tito olyan reményeket táplált a kínai forradalom győzelmével kapcsolatban, hogy az az iszonyatos nyomás, amely Belgrádra nehezedett, talán enyhülhet. Ez akkor nem következett be, hiszen a szovjet–kínai viszony első szakasza rendkívül barátságos volt. Azzal azonban, hogy Kína a Szovjetunióval és Észak-Koreával részt vett Dél-Korea megtámadásában, a Jugoszlávia elleni esetleges intervenció terve lekerült a napirendről. Mao egyébként ebben a korszakban beállt a jugoszláv vezetést bíráló táborába.

– És Titónak mi volt a véleménye a kínai politikáról?

– Reménykedett abban, hogy a szocializmust Moszkvától függetlenül építő Peking nem egy szovjet típusú modellt valósít meg. Arra nem találtam utalást, hogy Tito rájött volna: a kínai elmaradottság szinte logikus következménye az állam túlzott hatalma. Amikor a 1958-tól nyilvánosságra került a szovjet–kínai ellentét, akkor sem talált egymásra a két ország. Tito nem vált Peking kedvencévé.

– Bár az elég bizarr, hogy Kína éppen Albániát, Jugoszlávia nem éppen baráti szomszédját veszi védőszárnyai alá...

– Ez sem véletlen. Peking ezzel demonstrálhatta, hogy be tudott törni a szovjet érdekszférába. Az Albániánál lényegesen fejlettebb Jugoszláviával ugyanezt már nem tudta megtenni. Titónak a kétpólusú világban elfoglalt helye annyira kedvező volt, hogy egy Kína iránti világos elkötelezettséggel Jugoszlávia óriási presztízsvesztését szenvedett volna. A hetvenes évek elején egyébként volt némi gazdasági közeledés a két ország között, de ez soha sem teljesedett ki.

– Könyvében azt írja, hogy míg Tito politikusi érényeket csillogtatott, addig Mao feszültségkeltő tényező volt. Vagyis: miközben Jugoszlávia békésen fejlődött, addig Kínában különféle kampányok, például az abnormalis kulturális forradalom sokkolta az embereket. Folytatva gon-

dolatmenetét: Kína gazdaságilag talán soha nem volt olyan erős, mint manapság, míg az egykori Jugoszlávia szörnyű tíz évben van túl. A két ország sorsa függetlenül-e egykori markáns vezetőitől?

– Ha tovább követi a gondolatmenetemet, akkor láthatja: Jugoszlávia összeomlásáért én nem kizárólag Titót teszem felelőssé, bár bizonyos szerepet természetesen játszott ebben. Igaz az is, hogy Kína sem Mao államférfiúi érényei miatt lett világhatalmi tényező. A történelmi figurák mélyen és tartósan nem befolyásolhatják országuk életét. Tito sem volt képes olyan struktúrák gyökeresen megváltoztatására, melyek később Jugoszlávia felbomlásához vezettek. Igaz, a tekintélyelvű rendszer miatt Tito életében is számos problémával nem kellett az országnak szembenéznie.

– Jugoszlávia összeomlása kizárólag Tito halála után következhetett be?

– Ahogy vékonyodtak a szövetségi államot összekötő szálak, úgy csökkent a dinamikája annak a nemzetközi erőternek, amelynek Jugoszlávia a második világháború után a létét köszönhette. A kétpólusú világ megszűntével nem maradt olyan erő, mely egybetartotta volna az országot.

– Titónak volt arról véleménye, hogy halála után mi lesz Jugoszlávia sorsa?

– A nyilatkozatai egyértelműen arra utalnak, hogy ezt az építményt tartósan, halála után is működőképesnek tartotta. Meg volt győződve arról, hogy a kollektív államfői testület, amelynek halála után az ország irányítását át kellett vennie, egyben tartja majd Jugoszláviát.

– Minek köszönhető a Tito személyét övező mítosz? Amikor az elhunyt Tito testét vonattal körülvitték Jugoszlávián, a vasútállomásokon valódi könnyeket hullajtottak érte az emberek...

– Tito a nemzeti ellentétek tompításának volt a szimbóluma. Az ő nevéhez fűződött a második világháborúban az ellenállási mozgalom egyik szárnyának a győzelme. Az antifasizmus

nagyon fontos értékrendje volt a korabeli világnak. A szovjetbarátság után érdeme volt, hogy egy fenyegetett, nehéz helyzetben talpon tudta tartani az országot. Az ötvenes évek második felétől fokozatosan érzékelhető volt egy komoly életszínvonal-emelkedés, amely jórészt a nyugati segélyeknek és hiteleknek köszönhető. Ennek következtében a Nyugat és Jugoszlávia között a hatvanas évektől nincs áthághatatlan szakadék. Nincs vasfüggöny, legfeljebb egy ritka szövésű fátyol. Titónak ezeken túl az elemkötelezettség is komoly tekintélyt adott, maga mellé állítva ezzel a harmadik világot.

– Mennyire volt törvényszerű, hogy halála után néhány évvel felbuknak egy hasonlóan karizmatikus vezér, Szlobodan Milosevics, aki ugyan nem egyesítette, hanem megsztotta Jugoszláviát?

– A nagy formátumú politikusok soha nem engedik, hogy felnőjön mellettük egy hasonló vezető. Az már szinte logikus, hogy a Tito halála utáni első karizmatikus egyéniség a szerb nacionalizmust és nem a jugoszlavizmust képviseli. Jugoszlávia felbomlását megelőzte Tito deheroizálása a szerb és a horvát történetírásban és közvéleményben, bár a multietnikus Bosznia-Hercegovinában, elsősorban a muszlimok körében, megőrizte korábbi nimbuszát.

– Vannak-e arra mutató jelek, hogy a szerbek és a horvátok szembenéznek a Tito nevével fémjelzett évtizedekkel, saját múltjukkal?

– Ma még az emberek zöme fekete színekben látja a múltat és az új országok új elitjei is ebben érdekeltek. A történészek pedig azon szorgoskodnak, hogy sérelmi szempontból írják át a múltat. Ez azonban nem tarthat sokáig. A hangsúlyok már ma is mintha változnának... A szerb és horvát történetírásnak el kell jutni odáig, hogy higgadtan, a maga bonyolultságában elemezzék hajdani országuk háborúba torkolló válságát és ne csak egyetlen bűnbakot nevezzenek meg. Tito valódi felelőssége is csak így módon érhető tetten.

Tóth-Szenesi Attila

Ha egy regény megoldoztat

Könyv a falban

Életemben először gondoltam egy könyv elolvasása után, hogy úgy három méterrel én bizony beleállítom a falba. Hogy erre a dühödtlen erőszakos gondolatra ragadtattam magam, nem csak a könyv jó kemény borítója inspirált, annál inkább a könyv utolsó néhány mondata, a zárlat.

Jean Echenoz Egy év című méretében nem túl nagy regénye azzal indul, hogy Victoire reggel fölébred az ágyban, és holtan találja maga mellett kedvesét, bizonyos Félixet. Első rémületén túl további rémület rajta az úr, mert képtelen visszaidézni, hogy mi történt az este. Gyorsan öltözik, csomagol, és a véletlent is kijátszva össze-vissza bujdosol Franciaországban, mert nem szeretné, ha belekeveredne az ügybe. Egy éven át bujkál, pénze elfogy, ellopják, egyre lejjebb csúszik, lassan alig ismerni rá, hontalanokkal bandázik, betör, lop, hogy éhen ne haljon, s természetesen eközben agyilag lepusztul kissé. Néha azonban feltűnik életében egy régi barát, Louis-Philippe, nem tudni, hogyan talál Victoire-ra, de valahogy mindig rátalál, és tájékoztatja a nyomozás állásáról. Majd mikor már egy éve bujkál a nő, Louis-Philippe közli vele, az ügyet lezárták. Ekkor Victoire visszamegy Párizsba, rendbe hozza magát, majd betér kedvenc helyére. És itt jön a bumm. A kedvenc helyén

egy nő társaságában meglátja Félixet, kinek halála miatt, ugye, poklokat kellett kiállnia. A nő elcsodálkozik, de főleg azon, hogy a halottnak hitt Félix közli vele, Louis-Philippe halt meg egy évvel ezelőtt. Ő az, aki a nőt folyamatosan informálta. És akkor itt vége a regénynek, és itt néztem meg magamnak a szemközti falat.

Első ránézésre azt mondtam, egy ilyen zárlat, kis híján, bunkóság. Végigolvasni egy szinte teljesen realista regényt, majd a végén pár mondatot fölborítani ezt az egészet, „mert valami csattanó kell”.

Nos, én végig úgy voltam a regénnyel, hogy jó, akkor most realista regényt olvasok, bár igaz, annak nem sok realitása van, hogy egy nő csak úgy bujkálni tudjon egy évig, no de, legyen. És akkor beletörődtem, hogy ez ilyen, egy ilyen kálvária, és akkor a nő a végén vagy meghal, vagy sülyedni tovább már nincs hová neki, és akkor ott marad, vagy pedig visszatér. Az egész könyvhöz méltóan ezeket tartottam reális megoldásnak. Ehelyett – visszatér ugyan Párizsba – az író beint egy nagyot, kénye-kedve szerint, és az egész történetet értelmetlenül, a realitást áthúzza egy annak teljesen irreális megoldásával. Az ilyenért pipa vagyok, szeretem, ha jól van megoldva valami, mondjuk ne azzal, hogy kivégezzük a főhóst, találjunk már ki valami frap-

pánsat. De ne ezt! Aztán telt s múlt az idő, percek, és kezdem ráérezni, miről is van itt szó. Nem a blöffről! Hanem inkább annak teljes átélhetőségéről, hogy valójában milyenek is ezek a realista történetek. Hogy az írásban mennyi sansza van a realitásnak. Semmi. Belelőjük magunkat egy elgondolt realitásba, és akkor kiderül, hogy az nem volt igaz. Alapvetően tehát az úgynevezett realitás relativizálásáról van itt szó, a kökemény valóság esetlegességéről, hadd ne mondjam, a realitások hazugságfokáról. Illetve arról, hogy a való életben is realitásnak megélt dolgok mennyire iszamos talajon állnak, s főként, ha ezt a realitást a nyelv, a beszéd teremt (lásd: akár politika). És akkor egyre nagyobb becsben tartanám a szerzőt, aki képes volt hosszú oldalakat írni, hinteni, csak azért, hogy a végén, mint – megfordítva – egy önleplező illuzionista, néhány mondatot adja meg a lényegit.

Bár, teszem fel, lehet, hogy csak önvédelemből értelmeltem így a regényt, csöppet sem biztos, hogy nem az írói slendriánság alappéldáját olvastam, de ez már az én dolgom, a megértés magánügye. Viszont ha akkor ott mégis beleállítottam a könyvet a falba, nem történt volna más, mint az irreális regényvég irreális folytatása a realitásban.

Podmaniczky Szilárd

Berez András, Vasadi Péter, Heller Ágnes

Ferences esték

Munkatársunktól

Tovább folytatódik a Szegeden egyre nagyobb népszerűségnek örvendő előadás-sorozat, az előadórsi ferences kolostor által szervezett Ferences kollégiumi esték. A hétfő esteként hét órakkor kezdődő előadásokat az alábbiakban ismertetjük.

Az előadásfolyam első állomásaként Kőkerterben li-liom címmel Berez András népdalénekes estjét február 19-én láthatják. Egy héttel később, február 26-án az Úr énekmondója címmel a 75 éves Vasadi Péter költő várja az érdeklődőket. Március 5-én „Az alázat értelme: az

érelem fölmagasztaltatása” címmel tart előadást Weissmahr Béla egyetemi tanár. Heller Ágnes akadémikus, egyetemi tanár március 5-i előadásának címe: Holocaust! Megbocsátás? Megbocsátás? – lehetséges? Tóth Damján ferences testvér, a történelmi „A magát fölmagasztaló értelem, a gőg csödjé: Felvilágosodás(?) és ami utána következik” címmel tart előadást március 19-én. „A családban élő, és a kolostorban élő ferencesek miként segíthetik egymást hivatásukban?” A feltett kérdésre Németh Béla és neje, a Ferences Világi Rend tagjai, valamint Hegyi Bálint ferences testvér válaszol március 26-án. A Franciaországból érkező Náray Fe-

renc Mária klarissza nővér, novicia magisztra, és Papp Tihamér nagyszülősi ferences testvér, misszióvezető Kláráról és Ferencről, az „egymástól tanulnak Istenről” témakörében beszélgetnek április 2-án. Egy héttel később, április 9-én „Csak a víz-tiszta szív mentheti meg vizeink, a természet tisztaságát” címmel Pekete András, a Szentendrei Ferences Gimnázium igazgatója tart előadást. A apasztvéri énekeről, mint Assisi Szent Ferenc evangéliumáról elmélkedik Barsi Balázs ferences testvér, gvardián április 30-án. „Élet a remény örmérről. A Róm. 5,1-11; 8, 18-38 magyarázata” címmel május 7-én Roska Péter főiskolai tanár tart előadást.

Gyenes Kálmán: Fekete-fehér